

МЕТОДИ Й ФОРМИ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Ксенія Єгорова, Анастасія Буц

*Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка*

kseniagrigorevna@gmail.com, tehnogrub766@gmail.com

Постановка проблеми. Сім'я є першим виховним інститутом й впливає на людину протягом всього її життя. Саме в сім'ї закладаються основи морально-етичних якостей людини, формуються норми суспільно-особистої поведінки, розвивається внутрішній світ та індивідуальні якості особистості. Сім'ю визнають найкращою умовою виживання, захисту та розвитку дітей, основним осередком суспільства, природним середовищем для людини, то саме від неї залежить, яким буде майбутнє нашої держави.

У сім'ї знаходять відображення всі соціальні проблеми, що характерні для сучасного суспільства. Особливо це стосується молоді сім'ї. У зарубіжній науковій літературі як термін «молода сім'я» самостійно майже не використовується, в західних країнах молоду сім'ю не виділяють як окремий об'єкт сімейної політики. Згідно з законодавством України молодою сім'єю вважається подружжя, в якому вік чоловіка або дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) – віком до 35 років [1]. На молоду сім'ю покладається вирішення демографічної проблеми та поліпшення якості населення загалом. Отже, молода сім'я потребує уважного вивчення й глибокого аналізу її кола проблем. Головним завданням суспільства є збереження цілісності молоді сім'ї, її родинних почуттів та зв'язків, тому повинна здійснюватися професійна діяльність соціального працівника з цією категорією сімей. Одним із багатьох вагомих питань є підбір, організація й застосування методів та форм роботи соціального працівника з молодими сім'ями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд науковців (І. Гребенніков, В. Меншутін, Є. Виноградська та ін.) висвітлюють питання, пов'язані з проблемами подружньої адаптації, готовності молоді до сімейного життя, аспекти становлення молоді сім'ї як психологічно здорового осередку. Соціально-демографічні дослідження розкривають проблеми молоді сім'ї, їх причини, закономірності розвитку, ціннісні орієнтації тощо (В. Береговий, В. Бойко та інш.). Вивченням проблем молоді сім'ї, розробкою форм, методів, технологій роботи з ними займаються колективи науковців й фахівців Державного інституту розвитку сім'ї та молоді (Ю. Якубова, Л. Волинець та ін.), проблеми виховання НАПН України (В. Постовий, О. Докуніна та ін.), Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (З. Кісарчук, Г. Оніщенко та ін.).

Мета статті – проаналізувати методи й форми соціальної роботи із молодими сім'ями у професійній діяльності соціального працівника.

Виклад основного матеріалу. Найактуальніші методологічні проблеми соціальної роботи стосуються організації її на такому рівні, який забезпечував

би максимальну її результативність, а також розробку критеріїв її ефективності [6]. Ефективність соціальної роботи з молодими сім'ями багато у чому залежить від правильного вибору форм й методів роботи з ними. Форма соціально-педагогічної роботи – спосіб організації діяльності соціального працівника з молододу сім'єю. Ознаки форм роботи: функціональність, структурність, інтегративність [5].

Завдяки формам, методи соціальної роботи наповнюються конкретним змістом. Метод – шлях досягнення мети та розв'язання завдань; спосіб пізнавальної, практичної діяльності. Це сукупність підходів, прийомів, операцій практичного чи теоретичного засвоєння дійсності; це найкоротший шлях досягнення результату [5].

У контексті роботи з молодими сім'ями під методами, що використовуються у процесі соціальної роботи з такими сім'ями, ми розуміємо спосіб організації соціальної роботи, що приводить до досягнення оптимального результату та забезпечує позитивні зрушення у розвитку молододу сім'ї, забезпеченні її функціональної спроможності.

У класичній науковій літературі визначаються такі групи методів соціальної роботи: загальні (філософські) методи (метод матеріалістичної діалектики); загальнонаукові методи (аналізу та синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції, історичний метод, метод аналогії, системно-структурний метод тощо); спеціальні наукові методи (соціальної діагностики, соціальної профілактики, соціальної реабілітації, соціального контролю, соціально-економічні та організаційно-розпоряджувальні методи) [3, с. 3].

У процесі здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями доцільною видається така класифікація спеціальних методів: соціально-економічні, організаційні (адміністративні), педагогічні, психологічні та соціологічні.

До соціально-економічних методів соціальної роботи належать всі існуючі засоби, за допомогою яких соціальні працівники, інші спеціалісти здійснюють вплив на матеріальні, моральні, сімейні, національні та інші потреби й інтереси молододу сім'ї. Це – натуральна та грошова допомога, моральне заохочення, встановлення пільг, здійснення патронажу, соціального супроводу, допомоги в побутовому обслуговуванні тощо.

Організаційні (адміністративні) методи розглядаються в управлінському аспекті; їх реалізація можлива за умов наявності відповідних нормативно-правових документів. Це – регламентування (розробка та введення в дію організаційних положень – наказів, типових нормативів діяльності соціального працівника: наприклад, нормативи чисельності сімей із розрахунку на одного соціального працівника, нормативи часу обслуговування); інструктування (роз'яснення завдань, шляхів розв'язання проблем, наслідків неправильних дій членів сім'ї – консультування, інформування) тощо.

Децо інший погляд на організаційні методи роботи мають І. Грига та Т. Семигіна. Науковці відносять до них: сприяння працевлаштуванню; представлення інтересів клієнта на міжвідомчому рівні; контроль та інспектування [2].

Педагогічні методи. Це методи формування свідомості, спрямовані на формування певних понять, оцінок, світогляду (переконання, навіювання, приклад); методи організації діяльності, спрямовані на формування позитивного досвіду поведінки, дій та вчинків (доручення, соціальне навчання, закріплення позитивного досвіду); методи стимулювання діяльності, націлені на стимулювання особистості до покращання чи зміни своєї поведінки, розвитку мотивації на соціально схвальну діяльність (позитивне підкріплення, змагання); методи самовиховання, що сприяють свідомій зміні людиною власної особистості (самооцінка, самоорганізація, самоконтроль, самокорекція) тощо.

Психологічні методи. Це – тестування, що дає змогу встановити рівень розвитку у членів сім'ї необхідних знань, умінь, навичок, особистісних характеристик; психодрама, під час якої використовується рольова гра, що дозволяє створити умови для вираження індивідом почуттів, що пов'язані з важливими для нього проблемами; соціограма, що спрямована на аналіз відносин між різними групами людей; ігрова терапія, що передбачає залучення, перш за все дітей, до різноманітних ігрових ситуацій (розрізняють діагностичні, корекційні, розвивальні та творчі ігри).

На корекцію міжособистісних стосунків між членами подружжя, спрямована сімейна психотерапія, у процесі якої робота соціального працівника передбачає пошук й усунення причин емоційних розладів у молодій сім'ї. Метод вилування на людину за допомогою різних видів художнього та ужиткового мистецтва (малювання, живопис, ліплення, тощо) називається арт-терапія. Епістолярна терапія дозволяє здійснити корекцію міжособистісних стосунків між членами сім'ї (лист до самого себе, лист у майбутнє).

Однією із цікавих психокорекційних технік є казкотерапія. Форми казкотерапії, які можна використовувати при роботі з молодими сім'ями: аналіз відомих казок, створення казки «по колу від кожного», експромтне інсценування казки, вигадкування початку чи кінця казки, створення авторської казки кожним членом сім'ї тощо. Аналіз казок дозволяє соціальному працівникові побачити причини життєвої кризи, оцінити рівень зрушень у реабілітації членів молоді сім'ї та ін.

Великим потенціалом впливу на молоду сім'ю володіє соціально-психологічний тренінг як метод активного навчання.

Соціологічні методи – це спостереження, опитування (традиційним методом є дистанційне (по телефону) чи очне інтерв'ю, анкетування, фокус-група), аналіз документів (різновидом цього методу є біографічний метод, що полягає у вивченні особистих документів людини – характеристик, щоденників, листів). Розрізняють форми та методи індивідуальної, групової та масової роботи.

Основними формами індивідуальної роботи з членами молоді сім'ї є: телефонні розмови, сімейні, індивідуальні візити в сім'ю: планові та без попереджень, зустрічі, інтерв'ювання, тестування, консультація, співбесіда, переадресація, доручення. До найбільш розповсюджених групових форм належать: бесіда, дискусія, диспут, проведення тренінгів, робота групи

взаємодопомоги та взаємопідтримки [4]. До масових можна віднести проведення свят.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Фахівець із соціальної роботи повинен володіти всіма необхідними формами та методами соціальної роботи з молодими сім'ями, оскільки це передбачається професійними вимогами до посади соціального працівника. Проте, потрібно зауважити, що оволодіння усім розмаїттям форм та методів потребує багатьох вольових зусиль та зосередженої сумлінної праці. А від вміння соціального працівника організувати й застосувати набуті на практиці компетентності залежить життя та здоров'я людей, заради яких систематизуються та розробляються нові форми та методи соціальної роботи, зокрема з молодю сім'єю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анішина Н., Верба Д. Вдосконалення державного регулювання зайнятості молоді. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 4. С. 14–22.
2. Служба соціальної підтримки сімей. URL: <http://zmcsssdm.at.ua/index/> (дата звернення 20.03.24).
3. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах : метод. посіб. / Зверєва І. Д. та ін. Київ : Держсоцслужба, 2006. 104 с.
4. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні (перевидання) / за ред. І. Григи, Т. Семигіної. Київ : Вабанк, 2003. 128 с.
5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навч. посіб. Київ : ДЦССМ, 2003. 132 с.
6. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВМУРОЛ “Україна”, 2004. 408 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ЖОРСТОКОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Наталія Єсіна, Наталія Коловоротна

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
esinanata81@gmail.com, kolovorotnana007@gmail.com*

Постановка проблеми. У сучасних кризових, військових умовах існування та розвитку нашої держави дуже важливою є проблема соціального сирітства. Опіка та піклування про таких дітей лежить на різноманітних соціальних інституціях. У нашій державі існує багато форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Якщо, у дитини не має можливості проживати з рідними батьками, то найкращою альтернативною формою влаштування виступає прийомна родина. Тільки завдяки прийомній сім'ї можна створити для дитини умови проживання наближенні до умов